

УДК [37.015.3:070.446] (477.85)"186/191"

Дарійчук С.В.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧА ТЕМАТИКА ПЕРІОДИЧНИХ ДРУКОВАНИХ ВИДАНЬ БУКОВИНИ (ІІ ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)

На основі аналізу діяльності засобів масової комунікації досліджуваного періоду автор статті визначає пресу як єдиного повноцінного презентатора політичних, соціальних та культурних подій у краї. Серед матеріалів були законодавчі акти; анонси подій; звіти громадських товариств; інформаційні статті, листи, рекламні об'яви. Однією із важливих тем видань було здоров'я молодого покоління Буковини, а саме питання потреби у фізичному гарті хлопців і дівчат, народних ігор та забав, нових методик фізичного виховання тощо.

Ключові слова: преса, фізичне виховання, здоров'я, теми, дівчата.

Актуальність теми дослідження. Проблема виховання здорового молодого покоління та підтримки фізичної активності особистості як ніколи злободенна в нинішньому суспільстві. Нестабільність у всіх сферах діяльності населення та зниження життєвого рівня його більшої частини, несприятлива екологічна ситуація негативно впливають на спосіб життя людини. Поряд з цим, відхід у шкільній практиці від головної мети фізичного виховання і зведення його до суто нормативного підходу, що спостерігається останнім часом, докорінно протирічає ідеї формування гармонійно розвиненої особистості. Усе це, в свою чергу, негативно відбивається на стані здоров'я учнів, механізми формування ціннісних орієнтацій, задоволенні фізкультурно-спортивних інтересів і потреб молодого покоління, рівні його фізичної підготовленості.

Останнім часом серед українських учених помічено стійкий інтерес до історії вітчизняної педагогіки. Він зумовлений необхідністю перегляду окремих принципових положень, висновків та їх об'єктивної оцінки, приведення до єдиної логічної системи вітчизняної педагогічної думки, відновлення істинної, складної і багатогранної картини історико-педагогічного процесу. Зокрема, почався процес відродження національної педагогічної школи і традицій, повернення незаслужено забутих імен видатних педагогів – учених, методистів і вчителів, громадських діячів, аналізу малодосліджених чи зовсім не досліджених проблем, що дають можливість повернути багато невідомих фактів з минулого вітчизняної науки і культури.

Особливо важливим у цьому плані є звернення до педагогіки другої половини ХХ – початку ХХ ст., якою накопичено цінний матеріал у галузі виховання здорового молодого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідники активно розглядають українську періодичну пресу як історичне джерело (М. Миць), визначають тенденції розвитку, умови функціонування (Л. Снісарчук), аналізують роль засобів масової комунікації у формуванні іміджу українського спорту, визначення потреби занять фізичними вправами (О. Садовник). Історики, дослідники історії О. Добжанський, А. Горук, С. Осачук та багато інших, Буковини постійно торкаються теми періодичних видань краю, адже на той час газети та часописи були чи не єдиним засобом масової різноманітної інформації. Частку інформації про фізичне виховання населення регіону, її вплив на розвиток галузі, зміст, форми та методи роботи закладів освіти, фізкультурно-спортивних товариств краю досліджуваного періоду розглядали Н. Гнесь, В. Мужичок, Ю.Тумак, О. Цибанюк.

Мета дослідження – обґрунтувати доцільність творчого використання історичного досвіду преси буковинського регіону у висвітленні аспектів фізичного виховання дітей та молоді в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Аналіз засобів масової комунікації досліджуваного періоду дозволяє визначити буковинську пресу як єдиного повноцінного презентатора політичних, соціальних та культурних подій у краї. На її сторінках друкувались такі матеріали – офіційні заяви, розпорядження, закони та інші законодавчі акти; анонси важливих подій або аналіз тих, що вже відбулися, як регіональних так і світових; звіти громадських товариств про власну діяльність; інформаційні статті на будь-яку тематику; листи до редакції або до громадськості; об'яви різноманітного змісту та реклама тощо. Однією із важливих тем, які систематично висвітлювались на сторінках регіональних газет, часописів та календарів стало фізичне виховання молодого покоління Буковини ІІ половини ХІХ – початку ХХ століття.

Розглянемо публікації у газетах та часописах краю, що торкалися різних аспектів потреби у фізичному гарті тіла як хлопців, так і дівчат, фізичної активності, народних ігор та забав, нових методик фізичного виховання тощо. Згідно нормативно-правових освітніх актів, що були затверджені протягом досліджуваного періоду в краї, фізичне виховання активно впроваджувалось в систему освіти Буковини. Про необхідність доцільності введення гімнастики "в школах для хлопців та дівчат, а також у дитячих городцях" писала З. Грушкевич, чітко виокремлюючи низку способів подолання проблем в освіті краян [6, с. 38].

Таку думку підтримувала І. Ковальчук: "на уроках анатомії та шкільної гігієни, крім виховання в учнів потреби щоденно займатися фізичним гартуванням, слідкувати за чистотою свого тіла, розвитком духу і волі, порушували найбільш болюче на той час питання антиалкогольного та статевого виховання школярів" [8, С. 84-88].

Таким чином, виховання фізично здорового підростаючого покоління ставало необхідною умовою розвитку Буковини, запорукою її майбутнього.

З-поміж чинників, які негативно впливають на формування "тілесного і душевного здоров'я", І. Карбулицький називав: "1) непоживна їда; 2) нездорове помешканє; 3) тяжка праця" [7, с. 49-50]. Відповідно, прищеплення молоді навичок здорового способу життя залишилось актуальною проблемою в тогочасній Буковині.

Таким чином, стверджуємо, що, попри очевидну зацікавленість офіційної влади у вихованні фізично здорових поколінь, різні замовники до цього питання ставились по-різному і не завжди їхні погляди були ідентичними.

Результати аналізу історико-педагогічних фактів, вивчення архівних документів, наукових матеріалів і періодичних видань означеного нами періоду переконують у тому, що освітня політика Габсбургської монархії в царині досліджуваної проблеми однозначно спрямовувалася на "фізичний розвій молодіжки шкільної" з тим, щоб сприяти "здоров'ю, розвитку сили і мужності, спритності і витривалості", оскільки "завдання виховання юнаків в школі є найважливішими для держави" [2, с. 9-10].

У контексті офіційної думки показовими є коментарі й щодо мети комплексного виховання. Усупереч традиційним підходам до школи як до навчального закладу, Л. Галицький на учительській конференції 1880 року однозначно переорієнтує громадськість на те, що школа є "м'єсцем вихованя, а вихованє обоймає т'єло и душу, то не см'є и школа водпекувати ся в'одъ плеканя т'єла учениковъ", і у зв'язку із цим окреслює її завдання: "удержати здоровле, запоб'єчи шкодливимъ впливамъ на природный розвой т'єлесныхъ силъ" [43, с. 25].

Водночас Л. Галицький визнає, що цей процес є доволі складним, оскільки вчитель повсякчас має пильнувати за дотриманням належних санітарно-гігієнічних умов – станом повітря, світла і тепла в класній кімнаті [43, с. 25].

Мету фізичного виховання трактували як комплексну. Її вбачали не лише у формуванні здорового й досконалого тіла, а насамперед у вихованні характеру, плеканні індивідуальних особливостей кожного вихованця як суб'єкта певного культурно-історичного періоду. Ця теза проходить червоною ниткою в педагогічній скарбниці тогочасних теоретиків і практиків освіти краю (П. Андрюк, Д. Внуковський, І. Глібовицький, Р. Дуб, Д. Євстафіївч, Т. Збрученко, І. Кримська, О. Маковей та ін.)

Формування цілісної системи фізичного виховання відбувалося в умовах занедбання буковинських дітей через несприятливі соціально-культурні обставини, у яких перебував край. Так, В. Кукелка констатував: "...більшість сільських родин дуже бідні, так що всі члени родини перебувають через це цілий день на зарібках, а діти полишені самим собі виховують ся на улиці" [10, с. 11].

Його погляди на суспільний характер виховання дітей мало чим різняться від міркувань Івана Герасимовича: "обовязок вихованя молодого поколіня тяжить на цілим народі, на цілій суспільности, значить – є обовязком загальним, в якім мусять співділати родина і суспільність" [4, с. 7].

У характеристиці фізичного виховання педагог на чільне місце ставив фізичну працю, однак, стверджував, що залучення до різних трудових операцій негативно впливає на результати виховання. На думку І. Герасимовича, сільська дитина 6-7 років гідна співчуття, бо її завчасно "запряжено в ярмо праці", тому "мусить вставати вже о 4 год. рано і звичайно без їди іти в поле" [4, с. 8]. А діти віком від 10 років, зазначає І. Герасимович, повноправно працювали на полі разом з батьками, заробляючи на прожиття. До негативного впливу педагог відносить ще й такий чинник: згубний вплив батьків (аморальні вчинки, сварки, бійки, алкоголізм у сім'ї тощо) [5, с. 9].

За досліджуваного періоду у визначенні мети фізичного виховання та аналізі його реального стану були очевидні розходження. Складність вбачаємо передусім у тому, що метою передбачалась така його організація, щоб учні могли запозичувати належні знання, оволодівати навичками і розвиватися та соціально самоутверджуватися, опановуючи й певними професіями в майбутньому. Натомість у процесі аналізу джерельної бази дослідження бачимо, що конкретні факти життєдіяльності буковинців цілком залежали від об'єктивних умов.

Аналіз порушених питань засвідчує про особливі зацікавлення серед широкого загалу фахівців і громадських діячів питаннями фізичного виховання. Серед заходів розглядали фізкультурні хвилини під час уроку, рухливі ігри на перервах, спорудження спортивних і ігрових майданчиків, залів, "де учні могли б, наскільки дозволяє пора року, проводити 3 години щоденно для того, щоб золоті слова про здоровий дух у здоровому тілі стали істиною для середніх шкіл" [2, с. 11].

У порушеному контексті заслуговують на увагу напрацювання Осипа Маковея. Як уже йшлося, він активно порушував питання дитячих ігор: "Дирекції освітніх установ і повітових рад шкільних дивляться на діточі забави, чи можна би них завести якийсь лад і як се робити, – і відповідно відзначають негативні умови: щодо ведення ігор шкільної молоді, то насамперед це стосувалося народної школи, адже в середніх школах краю роботу ведуть уже 15 років" [13, с. 137].

Водночас О. Маковей зазначає, що існує низка перешкод для широкого впровадження ігор у навчально-виховний процес, з-поміж них він виокремлює відсутність відповідних майданчиків,

залучення дітей до праці по господарству, відсутність у вчителя як часу для ігор, так і необхідних методичних матеріалів та підручників для цього.

Висновки. Отже, аналіз засобів масової комунікації досліджуваного періоду дозволяє визначити буковинську пресу як єдиного повноцінного висвітлювача фізкультурно-спортивного життя в краї. На сторінках буковинських часописів друкувались офіційні заяви, розпорядження, закони та інші законодавчі акти, що регламентували фізичну культуру і спорт та відношення до них фахівців, педагогів та громадських діячів; анонсувались спортивні змагання та вечори, звіти громадських товариств про власну діяльність тощо. Однією з важливих тем стала можливість впровадження фізичного виховання для дівчат, зміст таких занять, відношення громадськості, зокрема сільського населення Буковини досліджуваного періоду.

Використані джерела

1. Буковина. Історичний нарис [Текст] / [ред. С. С. Костишин] – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. – 416 с.
2. В справі забав шкільної молодіжи [Текст] // Учитель. – 1894. – Ч.1. – 5 січня. – С. 9-10.
3. Галицький Л. Ціль цього виховання молодіжи є отвертый и чесный характерь [Текст] / Левъ Галицький // Bukowiner Padagogische Blatter. – Czernowits. – 1880. – Nr. 4 і 5. – С. 23-26.
4. Герасимович І. Подрібний розклад праці укр. народ. учительства по громадах [Текст] / Іван Герасимович // Каменярі. – 1909. – Ч.5. – 10 червня. – С. 7-8; Ч.6. – 25 червня. – С. 6-8.
5. Герасимович І. Про заведеня для опіки над дітьми / Іван Герасимович // Каменярі. – 1912. – Ч.17 і 18. – С. 7-8; Ч. 23. – С. 8-10.
6. Грушкевич З. Які є причини ще все в так великій мірі пануючого анальфаетизму на Буковині та якими способами його найлучше побороти [Текст] / Зеновія Грушкевич // Bukowiner Schule. – 1913. – 1 Heft. – С. 31-40.
7. Карбулицький І. Розвій народного шкільництва на Буковині [Текст] / Іларій Карбулицький. – Вашківці, 1907. – 148 с.
8. Карність в школі [Текст] // Bukowiner Padagogische Blatter. – Czernowits. – 1899. – №5. – С.72-73.
9. Квітковський Д. Буковина, її минуле і сучасне [Текст] / Квітковський Д., Бриндзан Т., Жуковський А. – Париж-Філадельфія-Дітройт: Зелена Буковина, 1956. – 965 с.
10. Кукелка В. Гріхи домашнього виховання [Текст] / В. Кукелка // Каменярі. – 1912. – Ч.23. – С. 10-12.
11. Кукелка О. Добре порозуміне між учителями при більшеклясових народних школах є головним условием успішного розвою дотичної школи і узисканя учителями поваги в громаді [Текст] / О. Кукелка // Bukowiner Padagogische Blatter. – Czernowits. – 1899. – Nr.18. – С. 280-283.
12. Куреньє тютюну [Текст] // Просвещеніе. – 1895. – Ч.1. – С. 9.
13. Маковій О. Про діточі забави [Текст] / Осип Маковій // Bukowiner Schule. – Czernowits, 1904. – С. 137-145.

Dariychuk S.

THE THEME OF HEALTH PRESERVATION IN THE PERIODICALS OF BUKOVYNA (THE SECOND HALF OF THE XIX - EARLY XX CENTURY)

Basing on the analysis of the mass media of the period under study the author defines Bukovynian press as the only complete presenter of political, social and cultural events in the land. Among the various materials that were published in its pages were normative and legislative acts; announcements of important events; reports of public societies about their activities; news articles, letters to the editor, advertisements etc. One of the important topics that were regularly highlighted on the pages of regional newspapers, magazines and calendars was the health of the young generation of Bukovyna in the second half of the XIX – early XX century. The author reviews publication in newspapers and magazines of the land that touched various aspects of the need for physical hardening of the body of both boys and girls, physical activity, popular games and amusements, new methods of physical education and more. A number of them was dedicated to the process of implementation of gymnastics in the education of Bukovyna, particularly important for the authors was the involvement of girls.

The analysis of the articles allowed singling out factors which had a negative effect on the formation of physical and spiritual health: unhealthy food; unsanitary living conditions; hard work. The purpose of physical education was primarily seen in the character upbringing, nurturing the individual characteristics of each pupil as a subject of a particular cultural and historical period. This thesis permeates the pedagogical treasury of the contemporary educational theorists and practitioners of the land. One of the authors of the relevant articles Osip Macovei actively raised the question of introduction children's games into the educational process, especially identifying a number of obstacles to their widespread implementation: the lack of playgrounds, the use of children's work on the farm, no time for games and learning materials and no textbooks for this.

Key words: press, physical education, health, themes, girl.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2015 р.